

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ КАМЕРНОГО АНСАМБЛЮ У ВНЗ У ОРГАНІСТІВ 6 курс

Тема 1. Робота над різними типами фактури в камерних творах.

Складання транскрипцій та їх використання в ансамблевій практиці. Різниця в складанні транскрипції з партії клавiра та партитури камерного оркестра. Необхідність доброго знання специфіки кожного з них. Необхідність знання органа, як інструмента, його особливостей, які потрібно враховувати при складанні транскрипції. Вміння працювати з нотним матеріалом. Знання різних типів фактури, динамічні та фарбові властивості теситури інструмента, добре знання голосів органа та доцільність їх використання тощо.

Основні види складання транскрипцій: зміна лише деяких деталей, перетворення тексту на основі фактурних пропозицій самого автора і творча переробка нотного матеріалу зі збереженням його образної сфери. Основні причини, які спонукають органіста до укладання транскрипцій – відсутність авторської версії; бажання заграти твір композитора, який не писав для органа (з умовою, що він добре прозвучить на органі); репертуарна необхідність складання транскрипції тощо.

Основні нотні джерела для складання перекладів. Теоретична робота над складанням транскрипції будь-якого твору – призначення партії органа (для хору, інструмента або голосу), визначення особливостей творчого напрямку автора, музичний стиль твору, музична форма твору або його програма тощо. Ознайомлення з його першоджерелом твору (клавiром, оркестровою чи хоровою партитурою). Види практичної роботи над твором – робота над зміною фактури та її заучуванням, робота над побудовою музичної форми твору, ретельне ознайомлення з партією партнера по ансамблю, технічна робота по вивченню твору, складання реєстровки, динамічним планом твору тощо.

Основні види фактури – тремоло, остинато, арпеджіо, акорди тощо та їх взаємодія, їх визначення та засоби роботи з ними при складанні транскрипцій. Фактурні переміщення та необхідність їх застосування при зміні фактури. Використання артикуляції, штрихів, особливостей туше при грі в ансамблі.

Складання педальної партії в ансамблевих творах. Основні функції педальної партії – підтримка тонального плану твору, ритмостворювальна функція баса, мелодійні побудови в педальній партії, функція «третьої руки» тощо. Застосування високих голосів педальної клавіатури та основні випадки їх застосування.

Застосування динамічних засобів виразності – зменшення або збільшення кількості голосів, зміна теситури викладу твору, використання інших мануалів, варіювання музичним часом, динамічні зміни при використанні різних штрихів, робота швелером тощо.

Укладання транскрипцій з партії фортепіано. Відмінності та схожість інструментів – фортепіано і орган. Що саме органіст повинен враховувати при здійсненні перекладань з клавіра.

Основні принципи вибору реєстровки в ансамблевих творах різних стилів. Залежність вибору реєстрів від ансамблевого складу. Особливості роботи над вокальним твором. Залежність вибору реєстрів від тембру голосу. Ансамблі з духовими інструментами та їх схожість з голосом. Особливості перекладів барокових сонат для духових інструментів. Робота по складанню партій для хорових супроводів. Ансамблева робота зі струнними інструментами та її особливості.

Особливості роботи органіста над складанням транскрипцій оркестрових партій. Необхідність вивчення авторської партитури твору та його клавірною версією. Розподіл голосів між руками та укладання педальної партії (як замітника партії контрабаса). Творчий підхід до авторського тексту в роботі з партитурою або клавіром.

Творчий аспект та відповідальність музиканта, що складає транскрипцію будь-якого твору – органна транскрипція повинна бути максимально зближена з першоджерелом викладу твору або навіть посилювати наміри автора.

ЗАВДВННЯ: відповісти на наступні запитання письмово

1. Визначити термін «транскрипція»;
2. Що означає термін «фактура» та які основні її різновиди.
3. Образна роль кожного виду фактури.
4. Теситурні переміщення та доцільність їх застосування.
5. Основне призначення педальної клавіатури при складанні органних перекладів.
6. Динамічні можливості органа і засоби їх утворення.
7. Основні принципи роботи органіста з партитурою.
8. Автор і упорядник транскрипції. Їх творча взаємодія

Тема 2. Робота з акустикою зала.

Різновиди сучасних органів, з якими працюють органісти, їх технічні можливості. Важливість розташування інструмента в приміщенні та типу його трактури.

Акустичні складнощі ансамблевої роботи органіста. «Волога» та «суха» акустика залу та її вплив на якість звучання органної партії. Вплив акустики залу на вибір темпу твору, застосування штрихів та обирання регістрівки. Варіювання вибору регістрів від особливостей розташування мануальних груп в органі.

Варіанти положення органа в приміщенні. Питання віддаленості партнера від органіста. Основні труднощі роботи органіста – ансамбліста (різниця в «педальній мензурі», недостатній слуховий або зоровий контакт з партнером). Питання запізнення звуку органа та засоби подолання цього ефекту. Різновиди трактури органа та її вплив на проблему запізнення звуку. Висувний гральний стіл та акустичні складнощі роботи на ньому.

Робота органіста з великими колективами. Традиційна функція органіста в роботі з хором. Зоровий контакт з диригентом та засоби його налаштування. Місця розташування хору або оркестру відповідно органу та робота органіста в складних умовах залу. Особливості складання регістрівки при з'єднанні органа з хором.

Твори для органа з оркестром. Органні партії в творах великої форми – меси, пасіони, симфонії, ораторії, кантати тощо. Робота органіста з оркестром в творах типу Концерт для органа з оркестром (Гендель, Респігі, Пуленк тощо).

ЗАВДАННЯ: підготуватися до семінару за цією темою.

1. Акустичні складнощі в ансамблевій роботі органіста.
2. Вплив особливостей акустики на вибір темпу твору, застосування штрихів та обиранням регістрівки.
3. Питання запізнення звуку органа та засоби подолання цього ефекту.
4. Функція органіста в роботі з хором.

Тема 3. Складання регістрівки.

Основні групи голосів органа та його технічні засоби. Основні голоси органа та правила їх використання. Група флейтових голосів та їх застосування в акомпанементах. Язикова група голосів та випадки доцільності їх використання при складанні органної партії в акомпанементах. Група аліквотних регістрів, стійкі звукосполучення та фарбовий ефект їх використання. Використання

сольних голосів органа як заміників партій різних оркестрових інструментів в аріях старовинних композиторів. Варіанти реєстрових сполучень для утворення сольних голосів.

Органні мануали та їх призначення. Мануальні переходи та їх динамічні властивості в ансамблевому виконавстві. Використання копуляцій. Швелер, доцільність та обмеження його використання. Сильове використання швелера та вальце. Органні комбінації та їх призначення. Основні типи комбінацій. Копуляції та їх дія. Основна функція копуляцій та поради по їх використанню.

Педальна клавіатура органа, її динамічні, колірні та технічні можливості. Основні функції педальної партії – створює ритмічну основу твору, педаль як основа гармонійних змін у творі, функція сольного голосу або «третьої руки» тощо. Методи напрацювання педальної техніки та роботи зі швелером. Напрацювання координаційних навичок в роботі з ансамблевими творами. Особливості складання педальної аплікатури.

Динамічні та колірні властивості окремих голосів органа в залежності від теситури. Питання складання стилістично вірної реєстровки. Знання диспозицій органів різних національних шкіл. Необхідність використання знань з «Історії органної музики» та «Теорії та методики викладання гри на органі».

ЗАВДАННЯ: запитання для реферату

1. Основні реєстрові групи голосів органа та їх призначення.
2. Органні мануали та їх призначення.
3. Доцільність використання технічних засобів органа.
4. Педальна клавіатура органа та її основні функції.
5. Питання складання стилістично вірної реєстровки.

Тема 4. Особливості роботи органіста з оркестром.

Особливості роботи органіста з оркестром – орган як частина оркестру. Ретельне вивчення партитури – обов'язковий крок органіста: ознайомлення з партіями оточуючих інструментів, написання позначок – орієнтирів (партії інших музикантів) для ансамблевого контролю, добре вміння рахувати паузи, вивчення своєї партії майже на пам'ять (для тісного зорового контакту з диригентом під час виконання твору через дзеркало), вміння схоплювати окремі ознаки нотного матеріалу що звучить для орієнтування в тексті тощо. Швидкість підготовки своєї партії. Вибір реєстровки, яка повинна «влитися» в оркестрове звучання. Ознайомлення з аудіо записами твору з метою кращого

орієнтування в музиці. Основні моменти, які повинен враховувати диригент, який працює з органістом.

Твори для органа з оркестром, де орган – сольний інструмент. Ретельне вивчення партитури, ознайомлення з особистістю композитора та стильовими особливостями органа того часу. Ретельне вивчення тексту своєї партії для тісного зорового контакту з рукою диригента під час виконання твору. Складнощі прослуховування оркестрової партії. Складання реєстровки – обирання групи голосів органа, які не будуть зливатися з оркестровими фарбами. Ознайомлення з аудіо записами твору з метою кращого орієнтування в музичному творі.

Виконання органних партій у великих творах (партія цифрованого баса): месгах, пансіонах, симфоніях тощо. Різниця роботи органіста з хором та з оркестром. Творче спілкування з диригентом та ретельне вивчення партитури.

ЗАВДАННЯ: Підготовка до семінару.

Тема 5. Робота органіста з хором. Органні дуети. Органні партії в операх.

Специфіка роботи органіста з хором колективом. Участь органістів в державних іспитах диригентсько – хорового факультету вищого навчального закладу. Партія органа як супровід хорового колективу. Правила складання транскрипції для супроводу хору та особливості складання реєстровки в таких ансамблях. Орган як заміник партії оркестра. Складання транскрипцій в таких творах та особливості складання реєстровки. Випадки «додавання» музичного тексту там, де автор його не передбачав. Додавання педальної партії в хорових супроводах.

Органні дуети. Гра «в чотири руки та чотири ноги». Складність виконання органних дуетів: тісне розташування органістів за органом (зважання один одному), відпрацювання ідеального ансамблевого збігу (розбіжність дуже чутна, можна порівняти з ефектом розходження двох рук у піаніста), складність гри ногами (врахування різниці зросту виконавців).

Особливості участі органіста в оперних спектаклях. Органна партія та як її зробити. Ретельне вивчення партитури або клавіру. Диригент – передавач, хто це. Асистент органіста та його функція в роботі органіста з великими колективами. Робота органіста за кулісами.

СЕМІНАР

1. Партія цифрованого баса, яка вона і як з нею працювати.
2. Специфіка роботи органіста з хоровим колективом.
3. Орган як замітник партії оркестра.
4. Органні дуети та складність їх виконання.
5. Особливості участі органіста в оперних спектаклях.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аджемов К. Двухчастные скрипичные сонаты Моцарта в классе камерного ансамбля// Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство: Сб. статей. – М., 1979.
2. Арнонкур Н. «Музыка як мова звуків. Шлях до нового розуміння музики.» (Суми: вид. «Собор», 2002) переклад Приходько І. з видання (Harnoncourt N. Musik als Klangrede: Wege zu einem neuen Musikverständnis. Salzburg, 1982)
3. Асафьев Б. О симфонической и камерной музыки. Пояснения и приложения к программам симфонических и камерных концертов. – М.,1981.
4. Балашвили К. К проблеме организации пространственно-временного континуума у Лигети (“Apparitions”, “Atmosphères”, “Lontano”)
5. Баренбойм Л. Музыкальная педагогика и исполнительство. – Л.,1974.
6. Бейшлаг А. «Орнаментика в музыке», изд. «Музыка», Москва, 1978г.
7. Благой Д. Искусство камерного ансамбля и музыкально - педагогический процесс // Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство: Сб.статей. – М., 1979.
8. Браудо И. «Артикуляция» (под редакцией Кушнарёва, изд. 2-е, изд. «Музыка», ленинградское отделение 1975)
9. Булибенко Г. «Органна транскрипція камерних творів» (Луцьк «Волинська обласна книгарня» 2012)
10. Бялый И. Из истории фортепианного трио. – М., 1989.
11. Воронина, Т. О камерном музицировании и становлении исполнителя. О мастерстве ансамблиста: сборник научных трудов / Т. Воронина. – Л., 1986.
12. Гайдамович Т. А. Инструментальные ансамбли : учебное пособие / Т. А. Гайдамович. – М., 1960.
13. Гайдамович Т. Заметки об «Элегическом трио» Рахманинова и его исполнителях // Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство: Сб. статей. – М., 1979.

14. Гинзбург Л. С. Камерная музыка в современной музыкальной практике // Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство: Сб. статей. – М., 1979.
15. Готлиб А. Д. Основы ансамблевой техники. – М., 1971.
16. Готлиб А. Д. Фактура и тембр в ансамблевых произведениях // Музыкальное исполнительство: Сб. статей. – М., 1979.
17. Григорян А. Заметки преподавателя ансамблевого класса // Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство: Сб. статей. – М., 1979.
18. Гуменюк А. Инструментальная музыка. – К., 1972.
19. Давидов М. "Методика перекладань інструментальних творів для баяна" (Москва, вид. "Музыка", 1989)
20. Друскін М. «И.С.Бах» (Москва, «Музыка», 1982)
21. Захарова О. «Музыкальная риторика XVII – первой половины XVIII в.» (сбор. статей «Проблемы музыкальной науки», «Сов. композитор», Москва 1975, вып.3
22. Дубинец Е. Знаки звуков. О современной музыкальной нотации. – К., 1999.
23. Зинкевич О. Камерная музыка. – К., 1967.
24. Золозова Т. Инструментальная музыка послевоенной Франции 1945-1970 гг. – К., 1989.
25. Зыбцев А. Из опыта работы педагога класса камерного ансамбля // Камерный ансамбль. Педагогика и исполнительство: Сб. статей. – М., 1979.
26. Клінда Ф. «Органна інтерпретація» (Братислава 1983р)
27. Котляревський І. «Темп и его обозначение в произведениях И.С.Баха» (сб. «Бах и современность»)
28. Куперен Ф. «Мистецтво гри на клавесині» (вид. «Музыка», 1973)
Ларони Г. Симфоническая и камерная музыка: Избранные ст. – Л., 1972.
29. Майкапар О. «Тайнопись Баха» (інтернет)
30. Майстер Х. «Музыкальная риторика: ключ к интерпретации произведений И.С.Баха» (Классика – XXI, М. 2009)
31. Маркова О. Виконавський і композиторський принципи мислення як антитези естетично-риторичного та композиційного творення музики // Науковий вісник НМАУ ім.П.І. Чайковського : Виконавське музикознавство : [зб. наук. статей / ред.-упор М.А. Давидов, В.Г. Сумарокова]. – К., 2007. – Вип. 69. Книга тринадцята. – С. 6–13.
32. Медушевский В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. – М., 1976.
33. Носіна В. «Символика музыки И.С.Баха» (Тамбов, 1993)

34. Науковий вісник №87 НМАУ ім. П.І.Чайковського. Збірник статей «Проблеми камерно-ансамблевого виконавства» ; [Редактори – упорядники: Басалаєва Є., Арсенічева]. – 2009. – Т. 7.
35. Петров Ю. «Символика и диалектика чисел в ХТК Баха (It.)».
36. Польская И. Камерный ансамбль: история, теория, эстетика: [монография]. – Х.: ХГАК, 2001.
37. Раабен Л. Камерная музыка // Музыкальная энциклопедия : в 6-ти томах / [гл. ред. Ю.В. Келдыш]. – М., 1973. – Т. 2. –1974. – С. 671-674.
38. Ройзман Л. «О фортепианных транскрипциях органных сочинений старых мастеров» (сб. «Вопросы фортепианного исполнительства», вып.3)
39. Ройзман Л. «Заметки о некоторых клавирных произведениях И.С.Баха, особенно о токкатах» (сб. Вопросы фортепианного искусства, вып. 4)
40. Соллертинский И. «Романтизм, его общая и музыкальная эстетика» (Москва 1962)
41. Таранов Г. "Курс чтения партитур" (вид. "Мистецтво", Москва – Ленинград 1939)
42. Учебный посібник Московської державної консерваторії «Из истории мировой органной культуры» (Москва, 2007)
43. Учебный посібник Московської державної консерваторії «Органная книжечка. Очерки по истории и теории органного искусства» (Москва 2008г)
44. Фисейский А. «Орган в истории мировой музыкальной культуры. III в до н.э. — 1800г» (Москва 2009г)
45. Форкель И. «О жизни, искусстве и произведениях Иоганна Себастьяна Баха» (Москва 1987)
46. Ербахер В. «Извечная проблема со временем» (статья из сб. «Органное искусство. Избранные материалы конференций «Гнесинские органные чтения», вып.1).
47. Яворский Б. «Сюиты Баха для Клавира. Носина В. О символике «Французских сюит» И.С. Баха» – М.: Классика – XXI, 2002. – 156 с.